

ПУБЛІКАЦІЇ

Одна з неопублікованих передмов Івана Денисюка

Ігор ГУНЧИК

Викладацька робота та наукова діяльність є двома, користуючись словами самого вченого професора Івана Денисюка. Ці обидві світлі сторінки його творчого життя нерозривно пов'язані зі Львівським національним університетом імені Івана Франка, відданій та одержимій праці у якому він присвятив частину життя, що тривала більше як половина століття.

Будучи останні десятиріччя професором кафедр української літератури імені академіка Михайла Возняка та української фольклористики імені академіка Філарета Колесси, І. Денисюк також тривалий час очолював один із науково-дослідних підрозділів університету – Інститут франкознавства. Саме тут у ювілейний 2006 рік, коли на високому міжнародному рівні відбулося святкування 150-річчя від дня народження Каменяра, із творчої ініціативи та за підтримки тодішнього декана філологічного факультету Я. Гарасима було розпочато роботу над підготовкою до друку чотиритомного хрестоматійного видання праць І. Франка, яке отримало назву “Вибрані твори для шкільної молоді”. Редакційну колегію цього видання очолив професор І. Денисюк. До її складу увійшли: В. Будний, Я. Гарасим, Р. Голод, М. Ільницький, М. Легкий (як відповідальний секретар), Я. Мельник, С. Пилипчук, Т. Салига та Л. Сенік. Головною метою цього чотиритомника, за задумом учених-франкознавців, було ознайомити українських школярів із вибраною художньою спадщиною Каменяра, зокрема з його найкращими поетичними, прозовими, драматичними творами, а також подати для прочитання учнівській молоді найбільш цінні літературознавчі та фольклористичні праці І. Франка, що могли б бути використані для вивчення курсу історії української літератури, основ теорії літературного твору та усної словесності. Це чотиритомне видання наприкінці 2008 р. фактично було зреалізоване та підготоване до друку, але спочатку через недофінансування, а згодом через відверту антиукраїнську освітню політику міністра Д. Табачника, який не дбав і не надавав ваги подібним національним проектам для школи, на жаль, залишилося не виданим.

Безпосереднім внеском І. Денисюка у підготовку цих чотирьох томів праць І. Франка для школярів стала його загальна, більш як двадцятисторінкова вступна стаття на початку першого тому, а також не менш відповідальна робота над упорядкуванням четвертої книги “Літературознавчі та фольклористичні праці”. Спеціально для цієї завершальної частини чотиритомника І. Денисюк написав коротку двосторінкову передмову, яка має співзвучну назву “Про літературознавчі та фольклористичні праці Івана Франка”. Дотепер вона неопублікована і цінна тим, що у ній розкрито концепцію упорядкування останнього тому, у якому з ха-

рактерним для цього книжкового жанру лаконізмом і в системно осмисленому порядку висловлено погляди одного з найвідоміших франкознавців другої половини ХХ – початку ХХІ ст. на найважливіші філологічні студії І. Франка. Разом із художньою спадщиною, за задумом І. Денисюка, вони дають змогу українській шкільній молоді розпізнати в Каменяреві Божі іскри його справжнього таланту письменника, глибокого вченого-ерудита, неординарної людської особистості, патріота та ще одного, поряд із Т. Шевченком, земного національного пророка українського народу.

У передмові до четвертого тому І. Денисюк висловив загальні зауваги до різноманітних, але логічно і системно укладених матеріалів, які подав “у скромному, мінімальному виборі” у 13-ти основних розділах. На думку професора, школярам “час і пора хоч би якоюсь мірою познайомитись із Франком-критиком і дослідником літератури та фольклору, з автором інтимних листів і так званих листів відкритих – посланій до широкої публіки, сповнених громадсько-патріотичного пафосу”.

До першого розділу “Іван Франко про себе” увійшли переважно автобіографічні матеріали, які за жанровими ознаками належать до спогадів, листів і промов. Спогад “Моя вітківська хата” і “Спомини із моїх гімназійних часів” покликані, за задумом І. Денисюка, створити в учнів реальну картину, в яких умовах минали дитячі роки Каменяра, як відбувалося його гімназійне навчання. Своєрідним *curriculum vitae*, або коротким життєписом, який засвідчує універсальність письменника, є лист І. Франка до М. Драгоманова. За переконанням І. Денисюка, “ця універсальність зацікавлень відбилася і в інтимному листі молодого Івана Франка до своєї коханої – Ольги Рошкевич. Перед нами портрет “чоловіка цілого” з його щирістю, безпосередністю, науково-письменницькими зацікавленнями (захоплена і влучна оцінка й характеристика весільних пісень, що їх зібрала адресатка). Дотепно висловлені у складеній у вагоні пісеньці слова кохання, спогади про поцілунки”. Крім ще одного листа до дружини Ольги Хоружинської, тут також подано два матеріали (“З промови Івана Франка на його 25-літньому ювілеї”, “Дещо про самого себе”), які характеризують Франка-громадянина з його ідеалами та “взоруваннями” на життя.

Окреме місце в передмові І. Денисюк присвятив оцінці та коментуванню статей і фрагментів праць І. Франка, які склали другий, чи не найбільший за обсягом, у томі розділ “Етнографія і фольклор”. Із усієї народознавчої спадщини Каменяра, зазначає упорядник, вибрано “матеріали, найдоступніші шкільній молоді. Мабуть, несподіванкою будуть для цього типу читача Франкові описи різдвяних свят і великодніх писанок. Який “чуття скарб багатий” вкладено у слова про наші національні традиції!” З-посеред інших фольклористичних досліджень І. Денисюк заслужено виокремлює працю І. Франка про жіноцтво. “З теплотою, з поетичним замилюванням, – пише він, – виконана студія “Жіноча неволя в руських піснях народних”. Ця сердечна Франкова робота зачарує ліричними струнами тематично дібраних пісень”.

Не оминув І. Денисюк коротко прокоментувати вагомий внесок І. Франка у вивчення широкої проблематики жанру думи, головню спираючись на такі праці: “Історія української літератури”, “Розбір думи про бурю на Чорнім морі”, “Сербські народні думи і пісні”. “Думи – унікальний жанр у світовому фольклорі, національна гордість українців, – зауважує з цього приводу професор. – Науковому аналізу українського героїчного епосу, що виник у козацький “золотий вік” нашого фольклору, Іван Франко присвятив багато уваги”. Цілісне уявлення про франкознавчі фольклорно-етнографічні дослідження у цьому розділі доповнюють також уривки з рецензій на праці В. Гнатюка “Коломийки” та В. Будзиновського “Козацькі часи в народній пісні”.

У передмові І. Денисюка приділено увагу і загальній характеристиці добірки зразків шевченкознавчих студій І. Франка, яку складають статті й уривки із праць: "Присвята", "Темне царство", "Тарас Шевченко", "На роковини Шевченка", "Тарас Шевченко і його "Заповіт", "Шевченкова "Марія", "Українці", "Відгук на промову Ол. Колесси на Шевченківському святі". У четвертому томі шкільної хрестоматії також уміщено дослідження одного з ключових творів давньої української літератури – поеми "Слово о полку Ігоревім", зокрема фрагменти з "Історії української літератури" та зі статті "Українсько-руська (малоруська) література". Ці відомості розширюють і доповнюють літературні портрети низки письменників: І. Нечуя-Левицького ("Ювілей Івана Левицького (Нечуя)"); І. Карпенка-Карого ("Іван Тобілевич (Каренко-Карий)", "Примітка до статті Ю. Кміта "Карпенко-Карий"); Лесі Українки (дві однойменні праці "Леся Українка"); галицьких новелістів (із статті "Українська література за 1899 рік"). З цього приводу І. Денисюк відзначає, що "творча індивідуальність письменника, характеристика його стилю, небуденність особи автора у її комплексі створюють такий неповторний стереометричний образ, у мистецтві виконання якого Івана Франка трудно перевершити".

Деякі коментарі у передмові І. Денисюка стосуються найбільшого у четвертому томі літературознавчих і фольклористичних праць – дев'ятого розділу "Літературний процес: художні напрями". Він складається із трьох частин, які характеризують романтизм, науковий реалізм і модернізм. Окремі праці, статті, нариси, передмови, зауваги, листи та уривки з них дають змогу школярам побачити ще дві нові грані філологічного таланту І. Франка – як об'єктивного критика та літературознавця-теоретика. "Оскільки Франко-художник сам переходив різні стадії еволюції, – коментує цю тему І. Денисюк, – то він глибоко розумів динаміку літературного процесу, у якому брав участь. Франкові належать цікаві характеристики різних напрямів, їх поетики. Поетики не застиглої, а історично змінної – так званої історичної поетики художнього напрямку, жанру, стилю".

І. Денисюк категорично заперечував і спростовував твердження окремих дослідників, що І. Франко нібито був ворогом новітніх напрямів. "Цей *semper tiro* (завжди учень) і *semper magister* (завжди учитель), – писав франкознавець, – цинив літературні напрями не за деклараціями та маніфестами, а за художніми здобутками". При цьому професор посилається на відомий вислів письменника, який стверджував, що "кожен напрям добрий, якщо його репрезентанти справжні живучі таланти".

У четвертому томі франківської шкільної хрестоматії І. Денисюк не обділив увагою особливостей вишуканої наукової стилістики філологічних праць І. Франка, присвятивши цьому спеціальний розділ "З естетичних студій", куди увійшла праця "Із секретів поетичної творчості" та фрагмент статті "Поезія і її становисько в наших временах". Розкриваючи можливі шляхи походження естетичних смаків І. Франка, І. Денисюк констатував, що учений "не був лише письменником і перекладачем із великим досвідом, а й мав ґрунтовну гуманітарну освіту. Був кваліфікованим філологом, знавцем багатьох мов й істориком, психологом, доктором філософії. Усестороння ерудиція та вроджене почуття краси сприяли глибокому розумінню секретів словесного мистецтва". Оцінюючи естетичний трактат "Із секретів поетичної творчості", франкознавець зауважує, що у ньому "розкрито витончений і складний механізм художнього творива, що постає на стику свідомого і несвідомого начал у психіці митця, при взаємодії поезії, музики й малярства. Франковий трактат можна порівняти з таким дивом, яким є Софійський собор у Києві – шедевр староукраїнської архітектури".

І. Франко, на думку І. Денисюка, засуджував антинаціональні й антигосподарські тенденції, а своїми провідними зорями вважав патріотичні й гуманістичні ідеї. Літературознавчими працями, які дають змогу учням найкраще це усвідомити,

професор вважав передмови до збірок “Мій Ізмарagd”, “Із днів моєї молодості” та уривок статті “З останніх десятиліть ХІХ віку”, які склали один із обов’язкових розділів хрестоматії, що має вже задекларовану назву “Провідні зорі: патріотичні й гуманістичні ідеї”.

Увагу І. Франка до європейської художньої традиції та загальнолюдських цінностей, за задумом І. Денисюка, мали би демонструвати учням матеріали ще одного розділу “Із статей про західноєвропейські літератури”. Сюди упорядник включив Франкову “Передмову до видання: Уільям Шекспір. Гамлет, принц датський” і статтю “Лорд Байрон”. У завершальному тринадцятому розділі – “З публіцистики” – вміщено “Одвертий лист до галицької молоді”, актуальність основних ідей якого для сучасних українських школярів не применшує більш як столітня ретроспектива. “Одвертий лист...”, як і інші матеріали, укотре переконує, що “про найскладніші “категорії”, – за висловом І. Денисюка, – Іван Франко має хист писати чітко, дохідливо”.

Коротка передмова І. Денисюка “Про літературознавчі та фольклористичні праці Івана Франка”, у якій присутня “гармонія академічного підходу з красою й елегантністю вислову”¹, як і четвертий том хрестоматії “Вибрані твори для шкільної молоді” за упорядкуванням відомого франкознавця, літературознавця та фольклориста – це одна з останніх праць непересічного львівського вченого – “характерника”, яку він адресував українській учнівській молоді, будучи сам ще й досвідченим учителем-педагогом, автором підручників, викладачем університетського студентства, вихованцем і науковим керівником плеяди аспірантів і докторантів. Глибоко ознайомившись із велетенською за обсягом спадщиною великого Каменяря, він видобув із неї та подав у цій хрестоматії те найважливіше, що, на його думку, повинне бути дороговказом у майбутнє кожного українського школяра – як учня, як особистості і як громадянина-патріота. Нижче подаємо цю передмову професора Івана Денисюка.

Нові книги

Зілинський О. Вибрані праці з фольклористики: У 2 кн. – К.: ІМФЕ ім. М. Т. Рильського, 2013. – Кн. 1. – 376 с.; Кн. 2. – 515 с.

У двотомнику представлено народознавчі студії доктора Ореста Зілинського – відомого україніста, славіста, фольклориста та літературознавця з Чехії, професора Карлового університету в Празі. Багатогранні та глибокі праці вченого, що стосуються історії фольклористики, дослідження обрядовості, епічної творчості, походження дум і народних балад, є синтезом європейської та української наукової думки. Їх упорядкував іноземний член НАН України, професор зі Словаччини Микола Мушинка. Праці О. Зілинського актуальні для нинішніх дослідників, адже низка наукових питань, до дослідження яких він звертався, продовжують перебувати у сфері наукового дискурсу сучасної фольклористики. Їх теоретичні засади поєднують використання різних методів, підходів та доступність викладу.

¹ Гарасим Я. Іван Овксентійович Денисюк (Біографічний нарис) // Іван Денисюк / упоряд. і вступ. стаття Я. Гарасима; редкол. І. Вакарчук (голова) та ін. – Львів, 2004. – С. 19 (Серія “Заслужені професори Львівського національного університету імені Івана Франка”).